

Chiara Bianchi

CÂNTECUL FORTUNEI

Saga familiei Rizzoli

Traducere din limba italiană de
Roxana Panaite

Prolog

Aprilie 1964

O forță oarbă conduce destinul oamenilor către fericire sau nenorocire. Nimeni nu știe ce este, ce o produce și de ce. O zeiță legată la ochi, cu un picior pe roată: așa și-o închi-puie, din vremuri străvechi, cultura populară. Se joacă cu viața, împarte merite, sărăcie și succes. Clădește și distruge, chiar și atunci când nu ești atent.

„Fără noroc nu faci nimic”, spune deseori Angelo. Și acum își repetă în gând, în timp ce avionul traversează Atlanticul la viteza de croazieră, deasupra norilor, unde cerul este mereu senin, iar timpul nu are consistență. Lumina de afară este orbitoare, iar norii uriași par o întindere pustie, de un alb imaculat, pe care ai putea păși. Deasupra acelei cortine, oamenii rămân suspendați în așteptarea de a fi din nou chemați de gravitație, la viață.

În cei 75 de ani ai săi, Angelo a mers cu avionul doar de două ori. Cufundat în scaunul albastru, învăluit de mirosul de nicotină, bate ușor cu degetele în cotieră, urmând ritmul gândurilor. Pentru o clipă, se simte prins în capcană, înghite cu greu și încearcă să-și stăpânească un început de amețeală.

Urmărește cu privirea un domn care trece pe coridor, îmbrăcat, ca toți ceilalți, într-un costum elegant – așa călătorești la clasa întâi –, care îl recunoaște pe bărbatul așezat pe rândul de vizavi, deși poartă ochelari de soare cu lentile închise la culoare: se oprește și îl felicită pentru filmele sale. Spune că sunt niște opere de artă. Celălalt îi mulțumește cu un aer candid și timid. Angelo urmărește scena și se trezește cu un pahar de șampanie în mâna tremurândă.

Atașatul de presă, care stătea alături, îi zâmbește:

— Urmează să se servească prânzul.

— Văd, răspunde Angelo încercând să se elibereze din centura de siguranță.

Două stewardese zâmbitoare înaintau împingând căruciorul cu mâncare. Aroma se intensifică: lasagna cu ragu. Între timp, printre rânduri, se ciocnește un pahar în cinstea Americii, a regizorului și a producătorului. Apoi, se lasă o liniște intermitentă: tacâmurile zăngănesc, gurile mestecă. Stewardul, aplecat spre Angelo, întreabă:

— *Do you still want champagne?*

Angelo se foiește, își recapătă câmpul vizual

— Federico, ce zice? îi cere el ajutor regizorului.

Pe cei doi îi desparte doar culoarul.

— Vrea să știe dacă mai vrei șampanie.

— A, bun. Spune-i că nu, mulțumesc frumos, foarte amabil.

— *No, thank you. Just a little for me, please**, spune întinzând paharul ca să-i fie umplut din nou, sub privirea atentă a lui Angelo, care comentează:

— Știu că ești invitatul meu, dar să nu exagerăm!

* În orig., din lb. eng.: *Nu, mulțumesc. Doar încă puțin pentru mine, vă rog.* (n. red.)

— Să știi că e gratis pentru toată lumea.

Angelo își duce șervetul la gură și se șterge energic, apoi îl face ghemotoc și îl pune în farfuria goală. Ușor iritat, reia conversația:

— Mi s-a spus că între Milano și Los Angeles este o diferență de nouă ore.

Federico Fellini** încuviințează și își mai aprinde o țigară. Observase cele două ceasuri, unul la fiecare încheietură, pe care producătorul și le aranja sub mânecile cămășii.

— Spune-mi un lucru. Tu când te duci la baie?

Regizorul, confuz, se uită la soția sa, care îi face semn să răspundă:

— Depinde, de obicei dimineața.

— Eu seara. La ora 9 fix. Este un obicei pe care l-am deprins încă de când eram la orfelinat. Îți dai seama: la ora 6 trezirea, spălat pe grabă, făcut patul. Apoi, micul-dejun și imediat la școală sau la muncă. Mă asculți, Fellini?

Și, fără să aștepte răspunsul, continuă:

— Ce era să fac, spune-mi tu, când erau doar trei closete disponibile pentru 60 de băieți? Prin urmare, intestinul meu a învățat să funcționeze seara. La ora 9, înainte de culcare, puteam să mă duc liniștit. La 9 fix. După jumătate de oră, se dădea stingerea. Ai înțeles? îl întreabă și își pune portțigare-tul cu țigara falsă în colțul gurii. Probabil te întrebi de ce îți povestesc despre problemele mele intestinale, nu-i așa?

Celălalt așteaptă stânjenit, fără să scoată o vorbă.

** Federico Fellini (1920-1993), regizor și scenarist italian, rămas în memoria colectivă drept unul dintre cei mai importanți cinești ai secolului XX. (n. red.)

— Ajung acum și la motiv. După cum spuneam, între Italia și Los Angeles e o diferență de nouă ore; prin urmare, trebuie să știu când este ora 9 și în America. Dar ora 9 de la Milano, nu la Los Angeles! și îi arată ceasurile.

Regizorul și soția sa se abțin să nu râdă.

Luminile sunt diminuate, pentru a spori confortul pe durata zborului. Murmurul din jur se reduce treptat în timp ce unii, în sfârșit, adorm. Însă liniștea nu este de ajuns pentru a potoli gândurile lui Angelo. A lăsat compania în mâinile fiului său, Andrea. Secretara știe că trebuie să-l țină la curent. Pentru că cei de la Rizzoli au un singur șef, iar acela este el.

Cerul pare să-i simtă frustrarea, cabina avionului tremură în timp ce traversează o zonă de turbulențe ușoare. Însoțitorii de bord îi roagă pe pasageri să rămână pe scaun. Angelo strânge din pumni, închide ochii și o vede pe soția sa, Anna, printre trandafirii din grădină, când ușor tristă, când amuzată de prezența nepoților care se învârt în jurul ei, sărind și tipând ca niște spiriduși. Dar erau alte vremuri. Acum sunt adulți și, în curând, vor prelua frâiele regatului său. Are o presimțire și o spune des, fără prea multe ocolișuri: vor distruge tot.

Vocea comandantului străbate cabina și anunță că se încep manevrele pentru aterizarea la New York. Avionul trece prin bariera de nori, iar de la fereastră se zărește conturul coastei, care trasează granița cu oceanul. Aerul este cenușiu, burnițează, iar un vâl subțire de ceață acoperă Manhattanul, lăsând să se zărească, ici și colo, ultimele etaje ale maiestuoșilor zgârie-nori.

Angelo preferă să se uite într-un punct fix pe scaunul din fața lui, simte cum gravitația trage aeronava spre sol, cum se

deschide trenul de aterizare și, în cele din urmă, contactul cu asfaltul. Când se deschide ușa, aerul sărat îi ajunge la nări. Este rece, umed și necunoscut.

Ajunși la terminal, Giulietta Masina* și Sandra Milo** merg lipite de Fellini, de-a stânga și de-a dreapta lui, ca niște îngeri păzitori. Unii oameni îl recunosc și, în scurt timp, sunt înconjurați. Aplauze și aprecieri, zâmbete și salutări, în timp ce o mână de fotografi îl strigă pe nume pe regizor. Retras, Angelo se uită în jurul lui: terminalul este un spațiu deschis enorm, cu vedere spre piste; pe pardoseală este o mochetă de un roșu-aprins, iar pereții, de un alb lăptos, au forme line și rotunjite.

Verifică ora din Italia, ar vrea să sune la întreprindere. Caută o cabină telefonică, dar renunță. Trebuie să ia imediat alt zbor.

Coridoarele par niște artere. Inima lui Angelo bate din ce în ce mai tare. Călătoria devine istovitoare. Se duce la toaletă, se clătește pe față. Un turist vine la chiuveta de lângă el și îl salută în engleză, el dă din cap în timp ce se șterge pe mâini. Din instinct, își pipăie buzunarele jachetei, unde a împărțit echivalentul a 50 de milioane de lire***. Nu se știe niciodată.

* Giulietta Masina (1921-1994), actriță italiană de teatru și film și soția lui Federico Fellini, cu care s-a căsătorit în anul 1943, cei doi rămânând împreună până la moartea regizorului, în 1993. În critica de film, a fost adesea descrisă ca „versiunea feminină a lui Charlie Chaplin”, datorită expresivității sale extraordinare și a capacității de a îmbina comicul cu tragicul. (n. red.)

** Sandra Milo (1933-2024), pe numele său adevărat Salvatrice Elena Greco, a fost o actriță italiană de film, teatru și televiziune. A fost considerată muza senzualității și a fanteziei în cinematografia lui Fellini. (n. red.)

*** Raportată la valoarea nominală actuală, suma ar echivala cu aproximativ 40.000-80.000 de euro; totuși, raportată la puterea de cumpărare a epocii, ea reprezenta o valoare considerabil mai mare, contravaloarea a circa 10-15 apartamente în zone rezidențiale ale marilor orașe italiene. (n. red.)

Alte scări de îmbarcare, alte stewardese, alți stewarzi, altă decolare, de data asta cu destinația Los Angeles.

Metropola se arată pe neașteptate, după ce a survolat kilometri întregi de nisip, livezi de portocali și munți: o catedrală în deșert, cu o rețea de străzi care uimește prin precizia cu care au fost trasate. Avionul se îndreaptă spre ocean, pare că urmează să atingă apa, apoi virează și aterizează.

Angelo respiră din nou. În picioare, își trece mâna rece peste fruntea transpirată. Fellini încearcă să-și îndrepte cu palmele cutele pantalonilor, apoi se uită la el și zice:

— Zornăitul acesta de monede...

Angelo nu înțelege imediat.

— Monedele din buzunarele tale, Rizzoli. Îmi amintesc de când te-am întâlnit prima oară.

Angelo se scarpină la tâmplă cu degetul mare, își plimbă țigara pe marginea buzelor. Zornăie din nou monedele, în căutarea acelei amintiri.

Fellini i-o ia înainte, în timp ce-i ține paltonul soției sale.

— Eram în '39, la redacția revistei *Marc'Aurelio*.

— Ah, concurența! Am vorbit noi doi atunci?

— Nu, nu. Eu eram doar un umil colaborator. Îmi amintesc că te-am văzut vorbind cu domnul De Bellis pe coridor.

— De Bellis, da. Mare director.

— Aveai o pălărie albă, țigara aprinsă în colțul gurii și ți-neai un ochi pe jumătate închis ca să te ferești de fum.

— Încă mai fumam, așa e, aprobă el și, din reflex, închide un ochi.

— Aveai mâna dreaptă în buzunarul pantalonilor, ca și acum. Conversația dintre voi curgea în ritmul zăngănitului monedelor.

Au început să depene amintiri.

Era o liniște neobișnuită în aeroport. Însă, la câțiva pași de la intrare, sunt văzuți de un grup de fotografi. Îl recunosc pe regizor și îl asaltează cu blițuri.

Angelo și atașatul de presă sunt la urmă, așa că nu-i bagă nimeni în seamă.

— Ajută-mă să caut un telefon public.

— Acum?

— Da, acum.

— Dar nu puteți să aște...

— Am spus „acum”.

— Sigur, urmați-mă.

Ușor intimidat de privirea serioasă a lui Angelo, îi ia câteva minute să găsească o cabină telefonică și, tocmai când e pe cale să-și piardă speranța, zărește una.

— Veți avea nevoie de multe mone...

— Ia de aici. Nu mai pierde timpul. Formează numărul și ia distanță, dar nu prea multă, spune ridicându-și manșeta și uitându-se la ora din Italia.

La Milano este ora 8 seara. Casa Rizzoli, de pe strada Gesù, este învăluită în penumbră. Cina s-a încheiat de puțin timp. Andrea s-a întors în apartamentul lui de la etaj. Anna se ridică cu greu din fotoliu și se duce spre telefonul care țârâie.

— Vin, vin.

După ce spune „Alo”, aude:

— Mămică, ce faci?

Câteva secunde nu spune nimic, până își dă seama că acea voce îndepărtată este a soțului ei. Nu l-a mai văzut pe Angelo de două săptămâni.

— Mă pregăteam să mă duc la culcare, dar nu voi dormi știindu-vă acolo.

— Mă bucur că ești bine, scumpa mea *maméta**. Ne reauzim curând. Salută-i pe toți.

Anna nu are timp nici măcar să răspundă. Întunericul a înghițit repede grădina, trandafirii, totul. Rămâne tăcerea, ca un secret.

Angelo mai bagă niște monede și îl împinge cu mâna pe angajatul lui, care venise să-l ajute.

Formează alt număr; telefonul sună de multe ori înainte ca Andrea să răspundă. Schimbă doar câteva cuvinte de curtoazie. Angelo este direct, vrea să știe cum merg lucrurile în companie în lipsa lui. Andrea are vocea obosită:

— E totul în regulă, se limitează să spună.

Angelo se încordează:

— Dacă e așa, atunci te sun din nou mâine.

Fiul vorbește în șoaptă, ca și cum nu ar vrea să deranjeze pe cineva în casă și, ca niciodată, îi răspunde tatălui:

— Concentrează-te pe ziua cea mare. Mai vorbim când te întorci la Milano.

Poate că Andrea are dreptate, dar nu i-ar recunoaște-o niciodată. „Familia Rizzoli are responsabilități, are obligații. Trebuie să fie un exemplu”, repetă mereu.

Închide.

* *mămică* (dialect milanez). (n. trad).

PRIMA PARTE

Mă numesc Angelo Rizzoli, născut în anul 1889

Milano, februarie 1897

Funcționarul însărcinat cu redactarea rapoartelor pentru noii veniți, domnul Giuseppe Bagatti, scrie cu majuscule în raportul său de trei pagini: *o viață de privațiuni*. Autorizația de internare este imediată.

La ora 7 dimineața, într-o zi de miercuri, 10 februarie, băiețelul de 8 ani, încălțat fără șosete cu o pereche de pantofi atât de mari, încât îl obligă să meargă legănat, ca o rață, străbate strada Manzoni printre fațadele aristocratice. Pe drum sunt puține trăsuri, frigul e aspru, iar ritmul potcoavelor cailor pare să-l urmeze pe cel al clănțănitului dinților. Fâșia de cer dintre clădiri e acoperită de o pâclă groasă de ceață. Băiețelul își vede de drum. O doamnă în vârstă, ieșită dintr-o curte luxoasă, își îndreaptă privirea spre el și oftează:

— Sărăcuțul.

Pentru o clipă, Angelo se gândește să se oprească și să-i ceară ceva de mâncare; stomacul îi chiorăie sub puloverul uzat, mai mare cu două numere.

La colț cu strada Morone, se află intrarea în Institutul Martinitt. Angelo se apropie de ușa mare din lemn, își ridică de la brâu pantalonii peticiți și pășește înăuntru. Își scoate

căciula moale din lână de pe căpșor: părul lui, sau ce a mai rămas din el, trădează sărăcia. Dincolo de prag e întuneric; așteaptă ca cineva să vină să se ocupe de el. Nu mai văzuse niciodată un orfelinat.

Ochii au nevoie de câteva clipe ca să distingă conturul lucrurilor. Și-i freacă ușor și, deodată, apare un bărbat care îi întinde mâna și-i spune să-l urmeze. *Tata*, se gândește copilul. Dar tatăl lui murise cu trei luni înainte ca el să se nască.

Prin ferestrele mari, umbrite de obloane, se strecoară lumina cenușie pe care abia ce o lăsase afară. Coridorul e format dintr-un lung șir de uși închise, iar tavanul pare de neatins, de cel puțin trei ori mai înalt decât mansarda în care locuiește el, cu mama și surorile lui.

— Cum te cheamă?

— Angiulin Rizzoli, răspunde cu voce stinsă.

Bărbatul zâmbește și deschide ușa de la cabinetul medical.

— Hai, intră. Te așteaptă doctorul.

— Dar eu nu sunt bolnav, răspunde el cu un nod în gât – are fața slabă și roșie de frig.

Totul este alb în încăpere, de parcă ar fi intrat în paradis: așa i l-a descris mama lui, acel loc în care se află acum tatăl lui – cu toate că nu era nici ea prea sigură, pentru că sinucigașilor nu le este îngăduită pacea veșnică.

Mirosul de dezinfectant este atât de puternic, încât îl face să strănute. Infirmiera, o femeie cu forme pline, blondă și cu obraji rumeni, îl mângâie:

— Ce s-a întâmplat cu părul tău, pușor?

Capul lui arată ca o bucată de șvaițer: şuvițe lungi amestecate cu porțiuni rase. Mama lui are obiceiul să-i pună în cap

o strecurătoare și să-i tundă părul așa: nu sunt bani în casă nici pentru mâncare, darămite pentru frizer.

Angelo se grăbește să-i explice că nu are nicio boală și niciun fel de gângănii supărătoare pe el:

— De curat, sunt curat, spune el.

Medicul, un domn în vârstă cu barba à la Cavour, zâmbește amuzat, apoi redevine serios:

— Cum o cheamă pe mama ta, Angiulin?

— Pe mama? Giuditta. Giuditta Tatà-tam-Tambù... Tambu-ri-ni.

— Și ce lucrează?

— Este portăreasă și călătoreasă.

— Și tu ce vrei să te faci când vei fi mare?

— Nu știu. Dar când termin școala, vreau să lu-lucrez, ca să o ajut.

— Foarte nobil din partea ta, micuțule. Acum, spune: „Aaa”.

Ieșind din cabinetul medical, Angelo vede mai mulți băieței așezați într-un șir, care îl așteaptă. Grupul de copii, condus de bărbatul amabil care îi apăruse în față cu puțin timp înainte, se îndreaptă spre magazie: o încăpere mare, în care lumina și aerul păreau să nu-și fi găsit locul pe lângă bătrânul magazioner, orb de un ochi, cu chipul întunecat, obrații lăsați și nasul ascuțit. Se mișcă încet, în timp ce împarte fiecărui copil, pe rând, cearceafurile, păturile și uniforma orfelinatului Martinitt: pantaloni din postav cu o dungă roșie lungă, așa cum poartă și carabinierii, o jachetă care lui Angelo îi ajunge până la jumătatea coapsei și o cravată roșie din percal. Și chipiul cu

cozoroc e tot din postav, iar pe el se află stema și numărul de înmatriculare. Angelo Rizzoli are numărul 412 brodat pe cămăși, pe șosete, pe chiloți, pe absolut tot.

Magazionerul îl fixează cu singurul ochi cu care vede, îi pune degetul drept în față și, cu o voce profundă și aspră, spune:

— Dacă pierzi ceva, vei fi pedepsit. Așa că, ai grijă!

Copilul încremenește; caută alinare în grupulețul din spatele său, format din puști triști și înspăimântați. Stau cu privirea plecată, neștiind ce îi așteaptă între acele ziduri. La auzul cuvintelor magazionerului pirat, unul dintre copii s-a scăpat pe el și acum plânge cu sughițuri înăbușite. Angelo caută o privire complice, dar nu o găsește. În realitate, are pe cineva de partea lui, deocamdată ascuns, iar el nu și-a dat seama.

O iau din nou la pas. Pe coridorul viu, mici suflete înaintază grăbite spre a treia oprire: cantina. Pereții sălii sunt impregnați de mirosul a ani întregi de bucate aburinde. Mesele lungi din lemn de culoare închisă trasează dispunerea geometrică a locurilor. Șiruri de coloane completează structura. Un crucifix prăfuit se înalță în spatele mesei așezate pe o mică estradă, perpendiculară pe celelalte, marcând astfel poziția de autoritate a directorului și a educatorilor. Ferestrele sunt prea sus ca să se vadă ceva dincolo de ele, așa că nu le rămâne decât să se mulțumească cu fațada clădirii impunătoare de peste drum.

O rază de lumină cade pe unul dintre locuri, iar Angelo hotărăște că acela va fi al lui. Copiii fac ocolul meselor, în căutarea unei comori care, în acea clipă, nu există. Trag scaunele cu zgomot, le măsoară din ochi, imaginându-și următoarea masă sigură. Atunci, educatorul dă cu palma în lemn, iar acel sunet îi face pe băieței să încremenească.

— Liniște!

Țipătul lui face geamurile să vibreze. Cătorva copii le chiorăie stomacul.

Când te naști în cea mai neagră sărăcie, silit să înduri chinurile foamei, promisiunea unei mese calde devine un motiv suficient pentru a te supune regulilor, ordinii și disciplinei. Angelo știe prea bine ce înseamnă asta. Mama lui, deși este bolnavă de inimă, s-a dat mereu peste cap ca să-și hrănească cei trei copii, dar nu era de ajuns; așa că, el se obișnuise să stea cu orele pe străzile prăfuite, alergând după trăsurile ori după domnii bogați ieșiți la plimbare. În zilele bune, când stătea în fața unei băcănii, reușea să adune câțiva bănuți, destui cât să cumpere niște resturi de șorici ori o bucăciță de *busecca**. În zilele mai puțin bune, hoinărea printre tarabele din piața de legume și fructe și mai fura câte o ceapă, două mere, un ou. Însă, de astăzi, Angelo își imagina deja gustul supei cu unt, al cărnii, al legumelor proaspete și al unei pâini întregi: acesta avea să fie prânzul, așa i se promisese. Mai erau doar câteva ore.

O ușă grea din lemn se deschide spre dormitorul în care se găsesc 60 de paturi. Pe fiecare pat de fier, vopsit în alb și scrojit, se află o saltea pliată în două. Mirosul e grețos. Bărbatul se îndreaptă spre ferestrele înalte care dau spre curtea interioară și îi anunță că e interzis să le deschidă. E periculos. Un fior de frig îi străbate trupușorul lui Angelo. Aerul este umed, miroase a încălțăminte și nu e caldură.

*burtă fiartă (dialect milanez). (n. trad.)

Omul cel amabil începe să împartă băieții în grupuri de câte 15. Îi mișcă apucându-i cu mâna de ceafă sau prinzându-i de un umăr, de parcă ar fi fost niște piese de șah. El avea să se ocupe de ei, să doarmă cu ei, să le rezolve certurile, să le aplice pedepse, să îi urmărească și, din când în când, să îi laude.

— Deșteptarea se dă la ora 6. Vai și amar de cine lenevește chiar și un minut în plus. Clar?

Apoi, vocea devine și mai gravă:

— N-am să ezit nicio clipă să notez numărul matricol al somnorosului. Drept pedeapsă, nu va primi fructe.

Trebuie să am grijă, altfel n-o să mănânc, își spune Angelo.

— La trezire, două grupuri merg imediat la spălător, iar celelalte două grupuri fac patul.

În timp ce educatorul vorbește, lui Angelo îi distrage atenția un băiețel, care îi dă un ghiont și îi zice în șoaptă:

— Pedepsele sunt mult mai rele decât un fruct în minus la prânz, apoi dispare.

Bărbatul continuă cu instrucțiunile:

— Salteaua trebuie strânsă așa, vedeți?

Angelo încearcă să se apropie, nu reușește să înțeleagă mișcărilor exacte pentru a strânge salteaua, cearșaful, păturile și perna într-un cub perfect; așa a zis:

— Trebuie să fie un cub perfect, clar!?

Și continuă:

— Aveți un sfert de oră la dispoziție pentru a o strânge pe a voastră și pe cea a colegilor voștri, apoi faceți schimb. S-a înțeles?

Tăcere.

— S-a înțeles? repetă bărbatul pe un ton de comandant de brigadă.

Băieții trag aer în piept și strigă în cor:

— Da, să trăiți!

— Bun. Ar fi bine pentru voi. Să continuăm.

La baie nu este apă caldă.

— Trebuie să vă spălați pe față și pe gât în fiecare zi. Duș puteți face o dată la 15 zile, cămășile și chiloții se schimbă o dată pe săptămână, iar batistele și șosetele o dată la trei zile.

Angelo este bombardat cu informații, în timp ce stomacul începe din nou să-i chiorăie. I se dă un pat chiar lângă băiețelul care acum este în spatele lui.

— Mă cheamă Angelo.

— Giuanin. Câți ani ai?

— Opt. Ce-mi spui despre pedepse?

Giuanin râde cu brațele încrucișate. Îi lipsesc câțiva dinți, alții sunt cariați. Lui Angelo îi devine imediat simpatic.

— Nu ai voie să ieși duminica, nu primești fructe, ai doar pâine și apă în celulă.

— În celulă? Ca hoții?

— Da, e la ultimul etaj. I se spune *camarino**.

— Și ai fost vreodată acolo?

— Sigur că da, răspunde mândru, toți am fost, în afară de unul. Îl vezi pe cel de acolo? și arată spre un băiețel slab și lung ca o grisină, alb ca laptele, cu ochii îngălbeniți.

— Pare bolnav.

— Berto? Chiar este! La cap! Aude voci.

* *cămăruță* (dialect milanez). (n. trad.)

Amândoi se uită fix la el: stă sprijinit de perete, privind-și vârful pantofilor și dând din cap în semn de *nu*.

— De exemplu, celălalt de acolo, Giuseppe, a făcut biluțe din pâine și le-a aruncat în colegi. Educatorul l-a văzut. A răsturnat scaunul când s-a ridicat. L-a luat de o ureche și...

Giuanin se uită în jur cu suspiciune.

— Și... apoi? Angelo îi soarbe fiecare cuvânt.

— Și-apoi? Și-apoi l-a tras până la *camarino* fără să scoată o vorbă. Uite așa, vezi?

Giuanin, ca un adevărat mim, îi arată lui Angelo scena. Se ține cu degetele de lobul urechii, cu capul înclinat, cu ochii strânși și mersul șchiopătat. Imediat după aceea, își îndreaptă spatele, își pune o mână în șold, iar cu cealaltă pare că trage aerul după el, imitând mersul educatorului ticălos: cu pași mari și cu câte o poticneală de trupul bietului nefericit. Angelo schițează niște aplauze mute.

— Tu fumezi?

— Nu. Tu?

— Eu da, dar să nu mai spui la nimeni.

— Promit.

Giuanin are încredere în el, așa că decide să-i mai dea niște sfaturi noului coleg:

— Să nu trănesteți niciodată ușa sălii. Și să nu răspunzi urât.

— Dar cum e această *camarino*?

Giuanin se gândește un pic înainte să răspundă.

— Unii educatori o numesc „camera de meditație”. Pentru că, dacă ajungi acolo, trebuie să reflectezi la greșelile tale. Nu e nimic în ea, nici măcar o fereastră! Stai pe întuneric, dormi

pe o scândură de lemn putrezit, nu mănânci decât pâine și apă. Și stai în tăcere.

Pe Angelo îl trec fiorii și se gândește la câte lucruri va avea să le povestească mamei sale, Andreinei și Antonellei când le va revedea. Speră să se întâmple cât mai curând, pentru că îl cuprinde brusc melancolia, îl strânge, aproape că îl sufocă.

Aleargă pe coridor și își dă seama să nu poate să se ducă nicăieri.

Se face repede seară.

În pat, Angelo tremură, își ține mâinile între picioarele strânse. Așternuturile sunt umede. Unii dintre colegi se mișcă iute, ca niște mici stafii în cămașile lor albe de noapte, ținând în mâini niște pietre mari. Le-au lăsat să se încălzească pe soba din cantină și, înainte ca goarna să anunțe stingerea, le strecoară sub cearșafuri și se înfofolesc în pături.

El nu știuse să facă asta. Ar fi trebuit să se numere printre sfaturile lui Giuanin. Angelo cunoștea bine frigul nopții. Acasă, cu mama și surorile lui, dormeau lipiți unul de altul sub o pătură grea de lână, iar când avea coșmaruri, mama îl mângâia pe căpșor, liniștindu-l. Începe să plângă înăbușit. Nu vrea ca ceilalți să-l audă, așa că își ascunde capul sub pătură.

În vis, se făcea că era într-o cameră întunecată; pereții se strâng în jurul lui, aude voci chemându-l de departe, apoi răsete. Sunt colegii de la școala primară a bogaților, unde îl trimisese mama sa în anii trecuți, în încercarea de a-i oferi o șansă la un viitor mai bun. Se trezește brusc. Ridicat în șezut în pat, nu reușește să distingă obiectele. Se freacă la ochi.

Întunericul amplifică sunetele. Respirația colegilor se armonizează într-un fel de cânt înfiorător. Scârțâitul paturilor, la fiecare mișcare, îi dă fiori. Angelo simte picăturile de transpirație curgându-i pe șira spinării, tremură și șoptește: *Mama*.

La ora 6 dimineața fix, un clopoțel strident dă trezirea. Angelo deschide ochii, încă umflați. Trebuie să strângă saltelele în formă de cub. Se uită la băieții mai mari: trag, împing, spun înjurături în dialect milanez, unii scui-pă.

Când educatorul anunță schimbul de locuri, el abia reușește să-și împăturească salteaua, dar e prima dată, nu-și face griji, va învăța să fie mai rapid.

Baia este turcească, iar coada e lungă și îi vine greu să creadă că va ajunge la timp înainte să fie chemați în sala de mese. Doar gândul de a sta pe vine acolo, știind că afară sunt atâtea urechi ciulite, îl face să se rușineze. Trebuie să găsească o soluție mai bună. Așa că, renunță, se întoarce în dormitor, se dezbracă repede, i se face pielea de găină. Își trage mai întâi ciorapii, apoi pantalonii cu dungă roșie, cămașa, haina, chipiul. Ca un cățeluș care vrea să-și muște coada, se învâрте pe loc ca să se asigure că s-a aranjat cum trebuie. Amețește. Cade pe podea, iar chipiul îi alunecă peste ochi. Preț de o clipă, este din nou întuneric, apoi aude o voce prietenoasă care-l cheamă pe nume. E Giuanin:

— Hai, Angiulin. Să mergem !

Acum este un Martinit.

La ora 7 și un sfert, trâmbița dă semnalul. Dormitorul se golește rapid: cei mai mici în față, cei mari în spate; coloana se îndreaptă spre cantină pentru micul-dejun, lărgindu-se tot mai mult și năvălind pe scara cea mare.

Ca niște bancuri de pești necoordonăți, Martiniții coboară treaptă cu treaptă până la parter. Educatorii îi privesc și îi așteaptă jos, cu capul ridicat, încercând să surprindă vreo piedică, vreun scuipat sau un brânci. Bat din palme ca să dea ritmul, dar nimeni nu reușește să-l urmeze. Sala de mese e la capătul coridorului. Exodul înaintează atras de clinchetul tacâmurilor și al oalelor. Gura li se umple de salivă, mușchii li se încordează, papilele gustative se trezesc. Cineva cascadează, altul își trage muci și se șterge la nas cu mâneca uniformei: ar fi o mare problemă dacă l-ar observa vreun educator.

Angelo încearcă să depășească doi băieți care continuă să se insulte reciproc. Unul dintre ei i-a poruncit deja să nu se mai uite la el, altfel o să dea de necaz.

Mesele par mai puțin triste când sunt aranjate. Fețele de masă albe acoperă lemnul vechi, iar laptele, pâinea și merele îl înveselesc. Și stomacul lui Angelo se bucură. Mai întâi, însă, trebuie să-l mulțumească Domnului pentru mâncarea primită. În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, amin.

Angelo nu știe cum se face semnul crucii, acasă la el nu se vorbește aproape deloc despre Dumnezeu. Înmoaie pâinea în lapte, mușcă din măr și îl vâără în buzunar. Nu se știe niciodată.

La ora 8 fix, 400 de Martiniți sar în picioare și ies din clădire doi câte doi. Se strecoară pe ușa aceea mare de parcă ar veni dintr-o altă dimensiune. Se năpustesc spre centrul orașului Milano, unde îi așteaptă ceața.

Două bătrâne, înfocolite în șaluri lungi, rămân să privească acel râu de uniforme care inundă strada. Un vizitiu strigă către un grup împrăștiat, oprit în mijlocului drumului, să se dea la o parte. Se aude clopotul unei biserici din apropiere.

Bărbați și femei grăbesc pasul pentru a ajunge la slujba de dimineață. Când se trezește la viață, orașul miroase a fructe, legume, ouă și brânzeturi abia aduse de negustor, cu căruța lui pregătită să-și ia locul lângă celelalte, în piață.

Fiecare copil are la el un bilețel galben, pe care e scrisă ora de întoarcere. Nu au voie să întârzie, altfel sunt pedepsiți.

Pentru Angelo, este prima zi la noua școală primară de pe strada Anfossi. Merge alături de prietenul său, Giuanin.

— Ce vrei să te faci când o să fii mare, Angiulin?

— Nu știu, trebuie să mă gândesc.

— Eu vreau să mă fac bijutier sau tipograf.

Angelo tace. Nu știe ce înseamnă acele cuvinte.

— Educatorul spune mereu că suntem norocoși. Nu toți orfanii au norocul ăsta!

— Ce noroc? Ne-am născut săraci!

— E drept că ne-am născut săraci, dar aici putem să dormim, să mâncăm, să studiem și să lucrăm. Suntem norocoși, crede-mă.

— Da, sunt norocos, repetă Angelo printre dinți, însă nu prea crede asta, nu încă.

— Ah, și mai este și fanfara. Mândria orfelinatului Martinitt!

Giuanin vorbește pe un ton milităresc, apoi izbucnește în râs.

— Nu știi și tu să cânti la vreun instrument?

Angelo dă din cap că nu. Îngândurat, întreabă:

— Bijutierul este cel care lucrează aurul, așa-i?

— Așa-i.

— Și tipograful?